Oliver Twist.

Samfundsroman

—af—

Charles Dickens.

(Sluttet)

Da de kom ud paa Gaden, var Dagen ved at bryde frem. Vinduerne var fulde af Folk, og til begge Sider saas en Menneskevrimmel, som puffedes og slændtes og gjorde Halløj. Alt var Liv og Bevægelse — undtagen derinde i Midten; der var der noget mørkt, tavst, urørligt, som ragede op: et stort Stillads, — Tværbjælken, — Rebet, — Dødens gyselige Apparat!

51.

Slutning.

Hvad der saa er tilbage at fortælle kan siges med faa Ord.

Inden der var gaaet et Fjerdingaar, blev Rosa Fleming viet til Henry Maylie i selve den Landsbykirke, som fremtidig skulde være Stueplads for hans Virksomhed, og selv samme Dag flyttede de ind i deres nye, hyggelige Hjem. Fru Maylie kom til at bo hos dem. Hun nød der Resten af sit Liv den Glæde, som undertiden bliver en ærværdig Alderdom til Del, nemlig Glæden ved at være Vidne til deres Lykke, hvem et vel anvendt Livs bedste Kærlighed og ømmeste Omsorg har været helliget.

De Herrer Giles og Brittles beklæder stadig deres vante Stillinger, uagtet den førstnævnte er blevet skaldet, og den sidstnævnte er blevet en ganske graahaaret „Dreng". De sover i Præstegaarden, men viser dens Beboere og forskellige nærboende Personer saa ligeligt deres Opmærksomhed, at Folk i Landsbyen den Dag i Dag ikke er kommet paa det rene med, hos hvem de egentlig tjener.

Da alt var gjort nøjagtigt op, viste det sig, at Monks og hans Moder havde omgaaedes saare letsindigt med den Formue, som de havde tilvendt sig. Naar det, der var tilovers, deltes ligeligt mellem Monks og Oliver, vilde hver af dem kun faa et halvt hundred Tusind Kroner. I Følge Faderens Testamente havde Oliver egentlig Ret til at tage det hele. Men Hr. Brownlow vilde nødigt berøve den ældste af Brødrene al Mulighed for at slaa ind paa et nyt og bedre Liv, og han henstillede altsaa til Oliver at lade Pengene blive delt, — hvad Oliver uden Betænkning samtykkede i. Med den ham tilfaldne Part drog saa Monks (stadig under dette paatagne Navn) over til en fjern Egn af den nye Verden, hvor han i en Fart satte alt overstyr. Saa faldt han tilbage til sine gamle Vaner, gjorde sig skyldig i nye Bedragerier og Skyngelstreger, sad længe fængslet, fik tilsidst et Anfald af sin tidligere Sygdom, og døde i Fængslet. Lige saa langt borte fra Hjemlandet lod ogsaa efterhaanden de vigtigste andre Medlemmer af Fagins Bande deres Liv. Kun ung Charley gik det anderledes. Sites' Forbrydelse havde gjort et stærkt Indtryk paa ham, og han kom i Tanker om, at til syvende og sidst var dog maaske et retskaffent Liv det bedste. Saa søgte han en lang Tid meget ondt og maatte kæmpe alvorligt. Men nøjsom og udholdende, som han var, førte han alligevel sit Forsæt igennem. Først blev han Røgterdreng hos en Bonde og siden Pakæsel hos en Fragtkusk, men nu er han den fornøjeligste unge Kreaturhandler i hele sit Distrikt.

Hvad angaar Hr. Noah Claypole, saa blev han benaadet, fordi han var optraadt som Kronvidne mod Jøden. Det forekom ham, at hans hidtidige Haandtering ikke havde vist sig at være saa sikker, som han ønskede, og han var virkelig en Stund i Forlegenhed med, hvor han skulde finde en Næringsvej, der ikke besværedes af altfor meget Arbejde. Efter en Del Grublen frem og tilbage valgte han Angiver-Professionen, der nu ernærer ham pænt. Hver Søndag i Kirketiden gaar han ud sammen med den sømmelig paaklædte Charlotte. Udenfor en eller anden menneskekærlig Beværters Dør falder Damen i Afmagt, Herren forlanger for 5 Øre Brændevin til at oplive hendes svigtende Livsaander med, og næste Dag anmelder han saa Beværteren for Helligdagsbrøde og stikker Halvdelen af Mulkten ubi sin Lomme. Somme Tider besvimer Hr. Claypole ogsaa selv, men Resultatet bliver ganske det samme.

Hr. og Madam Bumble blev affatte fra deres kommunale Bestillinger og sank efterhaanden ned i saadan Nød og Elendighed, at de endte med at blive Lemmer i det Fattighus, hvor de tidligere havde kommanderet.

Og Oliver? Ham antog Hr. Brownlow som Søn og opfyldte samtidig hans varme, kærlige Hjertes eneste Ønske ved (ledsaget af den gamle Husholderske) at flytte til et Sted knap en Fjerdingvej fra Rosa's Præstegaard. Her dannedes efterhaanden en lille fortrolig Kreds, hvis Lykke vel er saa fuldkommen, som Lykken kan være i denne omskiftelige Verden. Thi endnu et Par kom til. Straks efter at de unge Folk var blevet gifte, havde den fortræffelige Dr. Losberne begivet sig hjem igen. Men bersøvet sine Venners Selskab vilde han være gaaet rent fra sit gode Humør, hvis hans Natur overhovedet havde kunnet tillade ham sligt, og han vilde have udviklet sig til en Gnavenpind, dersom han havde vidst, hvordan han skulde bære sig ad dermed. Nu indskrænkede han sig til i en 2—3 Maaneders Tid at gaa og snakke om, at han var bange for, han kunde ikke godt taale „Luften" der paa Egnen længer, og da han endelig saa kom paa det rene med, at han og Egnen virkelig ikke passede mere sammen, overdrog han sin Praksis til en Medhjælper, lejede sig en Villa i Udkanten af den Landsby, hvor Harry Maylie var Præst, — og kom sig øjeblikkelig. Han har kastet sig over Gartneri, Træplantning, Fiskeri, Snedkeri og endnu en Del Idrætter, som han røgter med vanlig Ilterhed. Og det hedder sig, at han i mange Mils Omkreds berømmes for sine dybe Indsigter udi det altsammen.

Før han flyttede, havde han fattet et levende Venskab for Hr. Grimwig, hvilket denne opfarende Kavaler af Hjertet gengældte. Dr. Losberne har derfor hyppigt i Aarets Løb hans Besøg. Under hvert af disse Besøg planter og fister og snedkererer Hr. Grimwig med en utrolig Iver og tillige paa en højst mærkelig og hidtil ukendt Maade, om hvilken alligevel Hr. Grimwig paastaar, at det — æble hans eget Hoved! — er den eneste fornuftige. Det er en staaende Yndlings-Spas for Hr. Brownlow at drille ham med hans fordums Spaadom angaaende Oliver og at minde ham om hin Aften, da de sad med Uret foran sig og ventede paa Drengens Tilbagekomst. Hertil svarer Hr. Grimwig ufravigeligt, at „i det væsenlige" havde han Ret, eftersom Oliver jo ikke kom tilbage den Aften, — hvilken Bemærkning, der regelmæssig efterfølges af Latter, bidrager til at forøge hans gode Humør.

Og saa — — gad jeg gerne endnu dvæle lidt hos de kære Mennesker, om hvis Liv her er fortalt. Jeg gad skildre Rosa Maylie som den unge, yndefulde Hustru, fra hvem et blindt og ømt Lys synes at straale ud over alle hendes Omgivelser og ind i deres Hjerter. Jeg gad vise hende som Livet og Sjælen i den hyggelige Kreds omkring Vinterens Kamin og ude under Sommerens Løvtag, gad følge hende paa hendes Barmhjertigheds Gang rundt til Smaafolks Hytter, eller medens hun smilende og utrættelig røgter sin huslige Dont. Jeg gad mane frem de søde smaa Ansigter, der, lystigt pludrende, flokkes om hendes Knæ, — samt Klangen af hendes klare Latter — og Taaren i hendes blide, blaa Øje — og hendes Smil, hendes Blik, hendes kloge Ord. Og lige saadan gad jeg fortælle om, hvorledes Hr. Brownlow førte Oliver, sin Adoptiv-Søn, frem til bestandig rigere og rigere Kundskab og fik ham mer og mer kær, efterhaanden som Drengens Natur foldede sig ud og lod se, at der var Løfter om, at han vilde blive netop alt det, som man ønskede, han skulde blive. Træk efter Træk hos ham lignede hans afdøde Fader og vakte i Hr. Brownlows Hjerte gamle Erindringer, tungsindige og dog saa blide, saa smeltende. — Eller jeg gad fortælle, hvorledes de to Forældreløse, der var blevet prøvede gennem Modgang, ihukom Modgangens Belæring gennem Overbærenhed mod andre og gensidig Kærlighed og inderlig Taknemlighed til Ham, der havde beskyttet og bevaret dem. Dog — — — alt det er jo noget, der ikke behøver at fortælles, thi er der ikke allerede sagt, at de i Sandhed var lykkelige? Og igen sand Lykke er mulig uden hjertelig Kærlighed og ærlig Følelse for Menneskenes Ve og Vel og Taknemlighed mod Den, hvis Lov er Barmhjertighed og hvis Væsen er Godhed mod alt, hvad som lever og aander.

Oppe ved Alteret i den gamle Landsbykirke ligger en hvid Marmorsten, som endnu kun bærer den ene Indskrift: „Agnes". I Gravhvælvingen neden under staar ingen Kiste; og gid det vare mange Aar, før nok et Navn indrisses i Stenen! Men — vender de dødes Aander nogensinde tilbage til Jorden og besøger de det Sted, som Kærlighed — en Kærlighed ud over Død og Grav — har viet dem, saa tænker jeg mig, at hin stakkels unge Piges Sjæl svæver tidt over denne stille Plet, uagtet den jo er inde i en Kirke, og uagtet hun var strøbelig og for'n vild.

Din Broders Blod.

Fra Tysk ved

Pastor N. P. Madsen.

(Fortsat.)

„Bi — bi — efter — Gud," hvistede hun stille og grundede.

Hagob var sprungen op og stod og stirrede ned igennem Gaden

„Der er ingen at se, Moder — men hvad tænker du dog paa?"

„Paa Ordet, min Søn, Herrens Ord: bi — efter — Gud. thi — jeg skal — — —"

„Ja, bie, bie," udbrød Hagob utaalmodig, „bestandig lyder det — bie. Men hvorlænge skulle vi bie? Se, Ligbyngen vokser, og Elendigheden er stor — Husene ere ødelagte, og Vinteren staar for Døren. Vil Herren give os, hvad dit og mit og mange Hjerter begære?"

„Jeg ved det ikke, Hagob, men lad os bie — bie paa Herren."

Han satte sig hos hende med sænket Hoved, og en Stund sade de tavse hos hinanden.

Pludselig hørte de Skrig af Barnestemmer. Hagob sprang op, bleg som et Lig. — Han troede at høre Arams Hulken. — I det samme Øjeblik styrtede de tre Brødre i stor Bestyrtelse ind i Stuen, raabende i Munden paa hinanden.

„Han stak ham — men en Kniv — og — stældte ud for Giaur!"

„De skulle bære Knive!"

„Hvem?"

„Tyrkerbørnene."

„Og vi har ogsaa set Kurder — et helt Regiment."

„Horseb dog — min Dreng — du bløder jo."

Nemsar var bleven bleg. Hun ilede efter en Krukke Vand for at bade Drengens Saar, men hendes Hænder rystede saaledes, at hun neppe kunde holde Krukken.

Hagob havde imidlertid undersøgt Saaret.

„Det er ikke slemt, Moder, vær blot ikke bange."

Snart var Saaret forbundet.

„Det første Varsel om det sig nærmende Uvejr," mumlede Nemsar. Derpaa for hun sammen — hun havde hørt nogen banke paa Døren.

Hvem kan det mon være? — En Kurder? — maaske en Politimand?"

Et Øjeblik sade de alle i aandeløs Stilhed. Derpaa blev der banket endnu en Gang og stærkere end før. Samtidig hørte de en Stemme raabe:

„Fred være med eder!"

„Det er Aharon, Præsten," raabte Hagob lettet og glad, idet han sprang hen og aabnede Døren.

„Velsignet være du, Hagob, velsignet dine Børn!" sagde den indtrædende højtideligt. Over hans endnu ungdommelige Ansigt laa Sorgens mørke Skygger.

„Velsignet være din Indgang," svarede Nemsar med en let Skæven i Røsten. „Maatte din Fod bære Velsignelse over vor Dørtærskel og din Mund forkynde et godt Budskab."

„Godt —," gentog Præsten tankefuld, „hvad er godt, Nemsar Muradian? Hvad Herren tilskikker os, er godt, og hvad han tillader — det er —" han holdt inde et Øjeblik — derpaa fortsatte han: „Salig er den, som ikke forarges paa mig," siger den Herre Jesus, „Salige ere de, som lide Forfølgelse for Retfærdigheds Skyld," „Salige ere de døde, der dø i Herren."

„Aharon, du Herens Præst, hvad skal der blive af os i Fremtiden?" spurgte Hagob efter en Pavse.

Præsten svarede ikke, han havde Øjnene rettet paa Horseb.

„Hvad er der i Vejen med dig, min Dreng, jeg ser, du har Bind om din Arm?"

„Achmed, Hassans Søn, stak mig," svarede Horseb.

„Hvoraf kom det? Var I oppe at slædes?"

Horseb rystede paa Hovedet. „Jeg ved ikke, hvoraf det kom. Han stod og legede med en Dolk, og jeg kom hen for at se den. Achmed har saa tit noget nyt med og viser os. Men da han saa mig i Dag, var hans Øjne som Ild — saa fremmede og vilde, og han raabte, idet han for ind paa mig: „Tag det for dig og det for dine Brødre! — den fejge Hund."

Horseb sænkede hurtig sine mørke Øjne, hvori det luede af Vrede — han saa, at Præstens Øjne vare fulde af Taarer.

„Vi ere regnede som Slagtefaar," mumlede han. Derpaa lagde han sine Hænder velsignende paa Horsebs Hoved og sagde: „Jesus Kristus døde for dig. Han stændte ikke igen, da han blev overstænket, han truede ikke, da han led. Horseb Muradian, vær som han, din Frelser. Og hør hans Ord: „Vær tro indtil Døden, saa vil jeg give dig Livsens Krone." — Han, som har talet disse Ord, han gøre dig stærk og tro."

„Amen," lød det højt og klart gennem Stuen.

Det var Nemsar, der svarede dette Amen. Derpaa sagde hun:

„O, mine Børn, ebers Fader har faaet Del i Livsens Krone. Jeg er kun en stakkels Kone — svag og syndig. Jeg gav saa lidt Agt paa alle de gode Ord, som ebers Fader elskede, og nu er mit Hoved svagt og kan ikke huske noget mere. Jeg havde et Budskab til eder fra ebers Fader; men I have aldrig hørt det. Jeg har tænkt og tænkt, men det er og bliver borte. Det er min Synds Skyld — tilgiv mig. Og, mine kære Børn, jeg ved kun lidt om Jesus, men hans Billede staar i min Sjæl, saaledes som Missionær Willson malede ham for os. Jeg formaar ikke at tale om ham, men —" hun trykkede Haanden imod sit Hjerte — „Herre Jesus, hvis det skulde komme, da kan jeg dø for dig."

„Moder!" skreg Hagob forfærdet.

Det var den længste Tale, han nogensinde havde hørt sin Moder holde, og da han hørte hende nævne Døden, kunde han ikke sige, hvad han vilde have sagt. Hans Tanker fløj tilbage til Aswadzadur, hans gamle Mester, han saa ham i Aanden i det mørke Fængsel i Pine men en Afglans af Herrens Herlighed lyste i hans Ansigt. — Aram havde stille listet sig hen til sin Moder. Nu slyngede han pludselig sine Arme om hendes Hals: „Mairik — hvis du dør, saa vil jeg ogsaa dø — er det skønt at dø for Jesus?"

„Jeg ved det ikke, min Søn."

„Gør — det meget ondt?"

„Jeg ved det ikke, min Dreng."

„Kurderne se saa vrede ud, Mairik, og saa vilde — vil de slaa os ihjel — kan Jesus gøre, at de ikke slaa os ihjel?"

„Han kan gøre alt, hvad han i sin Visdom og Kærlighed behager, min Dreng," tog Præsten Ordet, „derfor vær du kun rolig."

Derpaa vendte han sig til de voksne og sagde:

„Jeg er sendt herhen for at anmode eder om at følge med os i Kirke for der med os at anraabe Herren om Forbarmelse over os og vor Stad. Der er fra Schepih kommen to unge Mennester, der kun ved et Under ere undgaaede Døden, og Sendebudene fra Malatia bringe forfærdelige Efterretninger. — Kom derfor, Venner, lad os ile. Vore ville snart samles til Bøn."

Hurtig forlod de Huset, som Hagob laasede omhyggeligt af.

En Flok Kurder rede omkring Hjørnet, og Sværdene blinkede i Maanestinnet.

Den lille Skare, der ilede til Kirke, søgte bestandig at holde sig i Skyggen af Husene; hvistende hilste de paa de Venner, som nu og da stødte sammen med dem.

„Et Regiment fra Konstantinopel er allerede rykket ind," hørte de en Tyrk sige til sin Søn, idet de gik forbi dem.

Uvilkaarlig greb Nemsar fastere om sin lille Drengs Haand.

„Horseb og Krikor, ere I bag ved mig?"

„Ja, Mairik."

To Soldater gik saa tæt forbi Hagob, at de stødte ham paa Ærmet.

„Se dig for, du Giaur, din Hund!"

Præsten trak Hagob hurtig til Siden. Lykkeligvis syntes Soldaterne at have travlt, men den ene havde dog Tid nok til at vende sig om og tilraabe Hagob:

„Saml dine Vaaben sammen, for at vi ikke skulle behøve at søge saa længe i Morgen."

„Hvad mente han?" spurgte Hagob angst.

Præsten svarede ikke, de traadte just over Kirkens Tærskel.

„Lovet være Gud for sine Fredens Boliger," sagde Nemsar Muradian, idet hun traadte ind i Herrens Hus.

Kirken var fyldt indtil Trængsel.

En gammel, hvidhaaret Præst rejste sig op og sagde: „Først ville vi bede, derpaa ville vi høre, hvad de unge Brødre fra Schepih og Malatia have at sige os."

Han bad en gribende Bøn. Igennem den store Forsamling gik der en Hulken, som nu og da overdøvede Præstens Stemme.

„Herre Jesus!" sluttede han sin Bøn, „vi lægge os i Støvet for dit Ansigt, vore Hjerter ere forfærdede — ak, Herre, hvor længe skulle vi anraabe dig?"

Nu traadte to unge Armeniere frem, den yngste af dem bøjede sig mod Jorden og skjulte sit Ansigt i sine Hænder. Han forsøgte at tale, men han kunde ikke. Den ældste tog sig sammen og raabte ud i Kirken, idet Taarerne næsten kvalte hans Stemme:

„De ere døde — myrdede — slagtede. Jeg saa det — jeg saa, hvorledes — —."

Saa kunde han ikke mere.

„Sæt dig, min Søn, du har sagt nok," sagde den gamle Præst, idet han lagde sine Arme om den unge Armeniers Hals og førte ham hen til sin Stol. Derpaa begyndte han med bævæget Stemme:

„Lad mig i den unge Mands Sted sige eder, hvad der er sket i Schepih. — 86 Huse var der i Schepih. Nu er der kun 10. 8 Dage varede Branden og Plyndringen. Brødrene og Søstrene havde mistet alt, hvad de ejede, men er Livet ikke mere end Maden, og Legemet mere end Klæderne, siger den Herre Jesus. Den ottende Dags Aften vare de flygtede ud til Flodbredden. Der laa de grædende og bedende, og blandt dem Præsten og en lille Dreng — men Roverne vare efter dem som Ulve, der tørste efter Blod og ikke kunne blive mætte. De rev Præsten bort fra den Sten, hvorpaa han sad, idet de raabte:

„Muhamed eller Kristus?"

„Jesus Kristus!" sagde Præsten højtidelig, og rolig som en Sejrherre stod han midt i den rasende Mængde.

Den gamle Præst vendte sig derpaa om til den ældste af de unge Mænd og sagde:

„Digran, min Søn, du har selv set hans Ansigt?"

„Ja, Herre, og aldrig vil jeg glemme det."

Igennem den store Kirke gik det som en Bæven.

„De dræbte ham ved Bredden af Floden," fortsatte Præsten — „ham og Drengen. Det var bælgmørk Nat, som den Gang, da vor Herre Jesus maatte tømme den bitre Kalk i Gethsemane. Folkene i Schepih vendte tilbage til de 10 plyndrede og ødelagte Huse. Men Ulvene havde endnu ikke faaet nok, de kom atter med Lamper og Vaaben, idet de skrege med vildt Had:

„45 unge Mænd til Valg."

Man vidste, hvad det betød.

45 bleve udvalgte. — —"

Den gamle Præst tav.

„Vi vare ogsaa blandt de 45," sagde den ene af de unge Armeniere. „En Kurder holdt mig ved Armen, og min Moder græd. — Vi bade om en Times Frist."

„Og den fik I?"

„Ja!"

„Hvad gjorde I i denne Time?"

„Vi bade og sang. Det blev en rig og hellig Time for mig. Jeg havde saa tidt været svag og lunken, men i den Time blev jeg ført Kraft fra det høje, saa jeg frimodig turde bekende min Frelsers Navn."

Han tav et Øjeblik, saa fortsatte han:

„De førte os langt bort — vel henved en halv Mils Vej."

„Er du bange?" spurgte Kurderen, der holdt min Arm.

„Nej," sagde jeg, „jeg frygter ikke Døden."

Vi kom til en stor Plads. Der bleve to og to førte frem, og Valget blev stillet dem — Muhamed eller Kristus, Livet eller Døden.

40 af dem bleve dræbte."

Den unge Mand holdt inde et Øjeblik.

„Da de sidste af de 40 bleve førte frem, mærkede jeg et Stød i Siden — Kurderens Dolk lynede i Luften; jeg tænkte, han i et Anfald af pludseligt Raseri vilde have dræbt mig. Men i Stedet derfor skar han Baandet over, som bandt mine Hænder, idet han hvistede:

„Natten er mørk — skynd dig af Sted og se at finde dig et Skjulested, før Morgenen bryder frem."

Saaledes blev mit Liv reddet, paa samme Maade min Broders og de tre andres."

„Og ingen af dem fornægtede Herren?" spugte flere Præster som med een Røst.

„Gud være lovet, nej," svarede han, — „ikke en eneste af de 45."

Nede fra Kirken raabtes der højt:

„Herren være lovet!"

„Den Herre Jesus være lovet!"

„Herre, maatte vi alle være tro!"

Hagob Muradian stod som en, der er ramt i Hjertet Han græd ikke som de andre, heller ikke tog han Del i deres Tak og Bøn, han følte ikke, hvad de følte — den opstandne, levende Frelsers Nærværelse, idet han gik gennem Rækkerne af sine bævende Faar for at styrke og hjælpe dem, hvis Hjerte vare helt med ham.

En Rædsel havde grebet ham, den havde sammensnøret hans Hjerte, saa han hverken kunde ønske eller bede. — Hør, var det ikke Menneskestemmer, der lød udenfor? Var det ikke Raslen af Sabler? — Men ingen syntes at høre det uden Hagob alene.

Nemsar havde rettet sine Øjne opad. Hagob havde aldrig tænkt, at disse Øjne kunde lyse saadan — de, som altid havde set saa alvorlige og lidende ud. Saaledes maatte en Bruds Øjne lyse, naar hun ser paa sin Brudgom. Hagob havde aldrig søgt at tænke sig, hvorledes hans Moder maatte have set ud, da hun var et ungt, glad Barn. Nu stod ogsaa denne Tanke frem i hans Sjæl og blandede sig med alle de andre.

Hvor var Hagobs Tro henne? Han vidste det ikke selv. Han vidste kun, at han i denne Forsamling var bleven fyldt med en ubeskribelig Frygt, og at det eneste, hans Sjæl skreg efter, var Redning fra Døden.

En af Præsterne begyndte at bede. Men han bad ikke om Frelse fra Døden, men om, Guds Rige maatte komme, og Guds Navn maatte blive helliget — helliget ved disse hans svage, forfulgte Børn.

„Herre Jesus, dig leve vi! Herre Jesus, dig dø vi! Herre, vi ere dine, hvad enten vi leve eller vi dø. Maatte dit Navn blive herliggjort ved os i alt."

„Herre, gør os tro indtil Enden," bad en anden.

„Fædre, Brødre og Søstre," lød en Stemme blandt Mængden, „bed for Malatia. I 5 Dage har man der myrdet og plyndret. Tusinder af Lig ligge paa Gaden. Lad mig tie med de Grusomheder, jeg saa, at ikke Hadet skal antænde vore Hjerter. Dødsskrigene lyde endnu i mine Øren. — Fædre og Brødre, jeg er nu en ensom Mand. Alle mine kære ere borte — myrdede — slagtede — o, min Hustru og mine Børn. O, at jeg blot var død med dem."

Hele Menigheden var falden paa Knæ.

Hagob knælede ogsaa, men han bad ikke. Han hørte heller ikke de andres Bønner. Han troede kun at høre Sabelraslen og Skrigene: „Muhamed eller Kristus". —

Den gamle Præst tog Alterkarrene frem, man berede sig til at nyde den hellige Nadvere.

„Vor Herre Jesus Kristus i den Nat, der han blev forraadt — — —."

Ofte havde disse Ord lydt i denne Kirke, men aldrig havde de grebet Hjerterne som i denne Stund. Som Ofre, der vare indviede til Døden, saaledes vandrede de op til Nadverbordet for at modtage deres korsfæstede og opstandne Herres Legeme og Blod. — Og den gamle Præst velsignede dem med Ord fra Gud, som passede til den højtidelige Stund.

(Fortsættes).